

Riktlinjer för **utfasning av särskilt farliga ämnen**

Riktlinjer för utfasning av särskilt farliga ämnen

Särskilt farliga ämnen¹ ska fasas ut från såväl Region Skånes verksamheter som prioriterade leverantörskedjor. Föresatsen är att bidra till att minska den totala globala användningen av miljö- och hälsofarliga ämnen. Ett viktigt arbete som främjar folkhälsa, samt ökar möjligheter för återbruk och återvinning vilket i sin tur ger resurseffektiva kretslopp (se Miljöprogram för Region Skåne 2030).

Implementering av riktlinjerna verkar för miljö- och hälsofrämjande insatser som på sikt kommer bidra till ett lägre miljöavtryck både inom verksamheten, i samhället där vi verkar, och globalt – allt för att nuvarande och kommande generationer ska kunna leva i en frisk och hälsosam miljö.

1. Definitionen finns i bilaga 3 till Miljöprogram för Region Skåne 2030.

1 Syfte

Riktlinjerna ska fungera som ett ramverk för Region Skånes interna arbete med utfasning av särskilt farliga ämnen.

2 Omfattning

Riktlinjerna är övergripande och gäller för förvaltningar och bolag inom Region Skåne.

Riktlinjerna har bäring på samtliga fokusområden i Miljöprogram för Region Skåne 2030. Huvudfokus är inom de strategiska målen och definitionen av särskilt farliga ämnen inom fokusområde 3, *frisk och hälsosam miljö*. Arbetet med utfasning av särskilt farliga ämnen från verksamheterna ska enligt *frisk och hälsosam miljö* ha som målsättning att omfatta produkter, varor, byggnader (egenägda och inhyrda lokaler) och livsmedel. Utfasning omfattar även användandet av särskilt farliga ämnen i prioriterade delar av Region Skånes leverantörskedjor.

Livsmedel, drivmedel och läkemedel omfattas inte av de här riktlinjerna utan behandlas i separata styrdokument i Region Skånes miljöledningssystem.

Definitioner och termer finns beskrivna i bilaga 3 till Miljöprogram för Region Skåne 2030.

Detaljerade instruktioner kopplade till riktlinjerna återfinns i Region Skånes miljöledningssystem.

Region Skånes riktlinjer för utfasning av särskilt farliga ämnen godkändes av regionstyrelsen den 25 mars 2025.

3 Målgrupp och ansvar

Målgrupp för riktlinjerna är medarbetare i de förvaltningar där särskilt farliga ämnen upphandlas, köps in eller finns med i produkter, varor och byggnader (egenägda och inhyrda lokaler).

Riktlinjerna ska implementeras i det löpande miljöarbetets ordinarie styrning och uppföljning av Region Skånes verksamheter. Chefer med miljöansvar ansvarar för att riktlinjerna implementeras och efterlevs av verksamheterna.

Utfasningsgruppen är en arbetsgrupp inom Region Skåne som verkar för att arbetet med utfasning är likvärdigt i alla förvaltningar som hanterar särskilt farliga ämnen i produkter. Det är obligatoriskt för alla förvaltningar som hanterar särskilt farliga ämnen i produkter att ha en representant i utfasningsgruppen.

4 Utfasning av särskilt farliga ämnen

4.1 Urval

Urval vid arbetet ska vara utifrån:

- Gällande lagstiftning.
- Definitionen för särskilt farliga ämnen (finns i bilaga 3 till Miljöprogram för Region Skåne 2030). Definitionen ska utgöra minimumkrav och fler ämnesgrupper kan utifrån behov läggas till av verksamheterna.
- Kemikalieinspektionens prio guide (se kemi.se).

4.2 Styrning

Region Skånes utfasningsmetodik ska innefatta tre centrala samverkande, styrande principer:

- Begränsa särskilt farliga ämnen i prioriterade leverantörskedjor.
- Begränsa särskilt farliga ämnen in i verksamheterna.
- Systematiskt ta bort särskilt farliga ämnen ut från verksamheterna.

4.3 Prioriterade områden

Prioriterade områden har identifierats utifrån Miljöprogram för Region Skåne 2030, tidigare erfarenheter, kunskapsunderlag från myndigheter, Europeiska kommissionens kemikaliestrategi för hållbarhet från den 14 oktober 2020 (se echa.europa.eu) och andra regioners erfarenheter inom området. De prioriterade områdena ska implementeras i det löpande miljöarbetets ordinarie styrning av Region Skånes verksamheter. Följande prioriterade områden är nödvändiga för ett framgångsrikt utfasningsarbete:

Upphandling ska vara ett av de viktigaste verktygen för att fasa ut och minska förekomsten av särskilt farliga ämnen i prioriterade leverantörskedjor.

De strategiska målen inom *frisk och hälsosam miljö* ska beaktas och efterlevas vid upphandling och inköp. Krav ska därmed ställas på att särskilt farliga ämnen inte finns med i de produkter och varor som används av verksamheter eller som ingår i byggnader (både egenägda och inhyrda lokaler), såvida det inte finns dokumenterade beslut om undantag.

I vissa fall kan en upphandling resultera i att det ingår två likvärdiga produkter eller varor under samma avtal, ett med särskilt farliga ämnen och ett utan. I dessa fall ska verksamheten, i den mån det är tekniskt, patient-säkert eller tillståndsmässigt möjligt, successivt fasa ut varan eller produkten med särskilt farliga ämnen.

Utfasning av särskilt farliga ämnen ska prioriteras i synnerhet i de produkter och varor som barn, unga, gravida och ammande kan komma i kontakt med.

Medicinteknik ska, så långt möjligt, inte innehålla särskilt farliga ämnen. Det gäller alla de säkerhetsklasser/kategorier som styr risknivån (se lakemedelsverket.se). Arbetet med utfasning av kategori IIb (kirurgisk invasiva för långvarig användning, till

exempel anesthesiapparat) och kategori III (kritiska och riskabla, till exempel pace-maker) ska prioriteras. För dessa kategorier ska krav ställs vid upphandling att leverantörer via utveckling och design verkar för att det särskilt farliga ämnet tas bort.

Verksamheterna ska systematiskt verka för att särskilt farliga ämnen inte når kretslopp via användning, återvinning eller återbruk. Återanvändning och återbruk är alltid säkrare där kunskap om innehåll av ämnen finns. Varor med okänt innehåll, och där det utifrån material eller funktion utgör hög risk att det avger särskilt farliga ämnen, ska inte återanvändas eller återbrukas inom verksamheten.

I byggprojekt ska särskilt farliga ämnen minimeras i material, byggvaror och produkter. Verktyg för materialdeklarationer, databaser över bedömda kriterier avseende innehåll eller miljöcertifieringar av byggnader ska användas som stöd. Särskilt farliga ämnen kan med hjälp av verktygen identifieras utifrån prio guidens riskminsknings- och utfasningsämnen (se kemi.se). Avvikelse avseende innehåll i material och byggvaror i byggprojekt ska alltid dokumenteras i projektets loggbok. Loggboken ska sparas och finnas tillgänglig för framtida åtgärder i byggnaden (vid underhåll, lokalanpassningar, ombyggnationer och rivning).

Varor, material och produkter som innehåller särskilt farliga ämnen i byggnader (både egenägda och inhyrda lokaler) bör prioriteras att tas bort i samband med ombyggnation (när en ändring av hela byggnaden sker eller att en avgränsbar del av byggnaden påtagligt förnyas). Byggnadsinventeringar och loggböcker ska, om möjligt, finnas som stöd för utfasningen.

De strategiska målen inom frisk och hälsosam miljö ska beaktas och efterlevas vid hantering av särskilt farliga ämnen i produkter. Alla särskilt farliga ämnen ska därmed fasas ut. I vissa fall är utfasning av särskilt farliga ämnen inte patientsäkert, ekonomiskt, tekniskt eller tillståndsmässigt möjligt. Undantag får då göras för dessa produkter, men under förutsättning att det dokumenteras av verksamheterna som hanterar produkten. Dokumentationen ska utreda möjligheter till utfasning och säkerställa säker hantering avseende miljö- och hälsa. Dokumentationen ska innefatta de punkter som listas i tabell 1. Chef med miljöansvar i verksamheten ska godkänna undantagen för produkter.

De verksamheter som hanterar särskilt farliga ämnen i produkter ska prioritera arbetet med utfasning av särskilt farliga ämnen. Arbetet med utfasning ska inte avgränsas till att bara omfatta cancerframkallande, mutagena eller reproduktions-

störande ämnen. Kemikaliehanterings-systemet bör vara ett stöd för utfasning och uppföljning av särskilt farliga ämnen i produkter.

Produkter med särskilt farliga ämnen bör inte tillföras den yttre miljön.

Tabell 1. Krav för dokumentation av undantag för särskilt farliga ämnen i produkter

Tre centrala punkter ska finnas med i dokumentationen vid hantering av produkter med särskilt farliga ämnen:

Punkter	Beskrivning
 Inventera	Inventering i kemikaliehanteringsystemet ska utföras för alla produkter som är märkningspliktiga. Inventering ska även utföras för alla produkter med särskilt farliga ämnen.
 Fasa ut	Utfasningsutredning ska genomföras av alla särskilt farliga ämnen i produkter. Börja alltid med de produkter som köpts in utanför avtal. Följande punkter ska vara del av utfasningsutredningen: • Ta bort produkter med särskilt farliga ämnen som inte finns på avtal. • Fasa ut produkter med särskilt farliga ämnen som vid utvärdering inte används det senaste året. • Jämföra metoder/tekniker/ instrument/ processer som kan leda till utfasning av produkter med särskilt farliga ämnen.
 Minimera	I de fall utfasning av en produkt inte är tekniskt, ekonomiskt, patientsäkert eller tillståndsmässigt möjlig ska en riskbedömning utföras av den verksamhet som hanterar produkten. Förbrukningen av produkten ska även optimeras och minimeras.

5 Uppföljning

Arbetet ska följas upp genom numeriska indikatorer. Indikatorerna ska vara drivande mot de strategiska målen inom frisk och hälsosam miljö och säkerställa ett framgångsrikt utfasningsarbete. Arbetet ska följas upp löpande av verksamheterna, samt redovisas i Region Skånes årliga miljöredovisning.

6 Hänvisning

- echa.europa.eu
- kemi.se
- lakemedelsverket.se
- Miljöprogram för Region Skåne 2030 med bilagor
- Region Skånes miljöledningssystem

Bilaga 1

Beskrivning av revideringen

I samband med att Miljöprogram för Region Skåne 2030 antogs den 9 november 2021 blev delar av de gällande riktlinjerna för utfasning av särskilt farliga ämnen inaktuella. Därför presenteras i ärendet ett förslag på revidering av de riktlinjer som beslutades av regionstyrelsen den 10 december 2015 (diarienummer Region Skåne: 1501538). De befintliga riktlinjerna, som utgör grunden för revideringen, överensstämmer inte med de strategiska målen inom fokusområdet frisk och hälsosam miljö.

Syftet med översynen är att föreslå nödvändiga förändringar av riktlinjerna för att tydliggöra samspillet mellan Miljöprogram för Region Skåne 2030 och riktlinjerna för utfasning av särskilt farliga ämnen. Riktlinjerna har även harmoniserats med Riktlinjer för avfallsförebyggande arbete, vilka antogs av regionstyrelsen den 6 februari 2025.

Under arbetet har riktlinjerna konkretiserats i samråd med koncernstab kommunikation för att bli mer kortfattade och användarvänliga.

Den föreslagna texten är sammanhållen och anger ramarna för arbetet med utfasning av särskilt farliga ämnen inom Region Skånes verksamheter. Följande delar har varit huvudfokus vid revision:

Styrning och urval av arbetet med utfasning

Syfte och styrning av utfasning innebär i sak ingen betydande förändring efter revidering. Hänvisningarna till specifik lagstiftning har ersatts med övergripande ansvar och skyldigheter utifrån de strategiska målen i Miljöprogram för Region Skåne 2030. Rikt-

linjerna har även i sin helhet reviderats utifrån relevant miljölagstiftning enligt laglistan i Region Skånes miljöledningssystem.

Omfattningen är något mer avgränsad än den tidigare versionen, vilken endast uteslöt läkemedel. Vid revideringen har avgränsningen även utökats till att inte omfatta drivmedel och livsmedel, eftersom dessa även berör strategiska mål inom andra fokusområden än frisk och hälsosam miljö.

Ämnesegenskaper som ligger till grund för utfasning

Förslaget innebär ingen grundläggande förändring av urvalet av särskilt farliga ämnen efter att Miljöprogram för Region Skåne 2030 antogs. Den nya definitionen av särskilt farliga ämnen antogs i samband med beslutet om Miljöprogram för Region Skåne 2030. Ärendet som berör revideringen av riktlinjerna innebär därmed ingen förändring av definition eller urval av särskilt farliga ämnen. Beskrivningen av ämnesegenskaper som ska ligga till grund för utfasning har vid revideringen ersatts med en hänvisning till gällande lagstiftning, definitionen av särskilt farliga ämnen i Miljöprogram för Region Skåne 2030 (se bilaga 3 till Miljöprogram för Region Skåne 2030) och Prio guiden (se kemi.se). Prio guiden är utvecklad av Kemikalieinspektionen och uppdateras kontinuerligt av dem. Verktöget är lätt att tillämpa och hjälper användare att identifiera och byta ut hälso- och miljöskadliga ämnen (för mer information se kemi.se).

Upphandlingar och inköp

Revideringen bibehåller tidigare ambitioner avseende upphandling och inköp. Under revideringen har prioriterade områden inom upphandling, inköp och byggnader förfinats och klargjorts utifrån Miljöprogram för Region Skåne 2030. Vid revideringen har riktlinjerna även utökats för att, i linje med det strategiska målet, omfatta utfasning av särskilt farliga ämnen i leverantörskedjor.

Prioritering

Revideringen syftar till att ta fram och utveckla prioriterade områden som sannolikt kan leda till en hög grad av måluppfyllelse av strategiska mål i Miljöprogram för Region Skåne 2030. Till exempel har riktlinjerna utökats med ansatser som ökar möjligheterna till återanvändning och återbruk av varor genom att de är fria från särskilt farliga ämnen. Riktlinjerna kommer efter revidering att kompletteras med uppdatering av praktiska instruktioner i miljöledningssystemet som harmoniserar med inriktningen i den övergripande styrningen i riktlinjerna.

Under revideringen av riktlinjerna för utfasning har kompletterande listor avlägsnats för att minska den administrativa bördan för verksamheterna. Listor över särskilt farliga ämnen i verksamheternas produkter (för definition av produkter, se bilaga 3 till Miljöprogram för Region Skåne 2030) uppdateras istället i Region Skånes kemikaliehanteringssystem. Miljöprioritering av upphandlingar genomförs efter att upphandlingsplanen för det aktuella året har beslutats

(se styrande dokument i miljöledningssystemet, Rutin för framtagande av miljöprioriterade upphandlingar). Miljörisker i leverantörskedjan är en av de fyra bedömningsgrunderna som används för den årliga prioriteringen.

Planer och uppföljning

Avsnittet om framtagande av lokala utfasningsplaner har tagits bort, eftersom erfarenheter har visat att det ofta inte har varit tekniskt möjligt för verksamheterna att utarbeta sådana planer. Vid revideringen har detta avsnitt därför ersatts med prioriterade områden för Region Skånes verksamheter.

Uppföljning redovisas i Region Skånes miljöredovisning, och ytterligare information kring numeriska indikatorer finns i den kompletterande bilaga 2 till detta ärende.

Bilaga 2

Uppföljning

I november 2021 antog regionfullmäktige ett framtidsinriktat Miljöprogram för Region Skåne 2030. Miljöprogrammet omfattar flera essentiella komponenter, inklusive Region Skånes strategiska miljömål, miljöpolicy och vision för internt miljöarbete. Miljöredovisningen för Region Skåne fungerar som ett informativt dokument kring den succesiva strävan mot måluppfyllelse av de strategiska målen i Miljöprogram för Region Skåne 2030.

Inom fokusområde *Frisk och hälsosam miljö* förekommer specifika strategiska mål relaterade till revideringen av riktlinjer för utfasning av särskilt farliga ämnen. Följande mål innefattar revideringen av riktlinjer för utfasning av särskilt farliga ämnen och kommer att på regionövergripande nivå följas upp i miljöredovisningen (efter antagandet av riktlinjer för utfasning av särskilt farliga ämnen):

- **Mål 1:** "Vid utgången av år 2030 ska inga avsiktligt tillsatta särskilt farliga ämnen finnas i de produkter, livsmedel¹ och varor som används inom Region Skånes verksamheter och byggnader, förutsatt att inte dokumenterade beslut om undantag föreligger. För de undantagna produkterna ska säker användning och hantering garanteras."
- **Mål 2:** "Region Skåne ska aktivt sträva efter att minska användningen av särskilt farliga ämnen i prioriterade delar av sina leverantörskedjor."

1. Livsmedel omfattas inte av revideringen av riktlinjer för utfasning.

Ansvar och uppföljning

Verksamheterna inom Region Skåne ska följa upp den kvalitativa statusen av utfasning av samtliga särskilt farliga ämnen utifrån implementering av de reviderade riktlinjerna. Förvaltningens uppföljning sammanställs sedan kvalitativt på regionövergripande nivå till Region Skånes miljöredovisning.

Utveckling av basår och numerisk/statistisk uppföljning

För att förbättra uppföljningen av utfasningen av särskilt farliga ämnen i produkter (för definition av produkter, se bilaga 3 till Miljöprogram för Region Skåne 2030), kommer ett numeriskt basår att etableras inför miljöredovisningen 2024. Antalet utfasningsutredningar och riskbedömningar avseende särskilt farliga ämnen inom Region Skånes verksamheter kommer att utgöra grunden för denna uppföljning. Vad som avses med riskbedömning och utfasningsutredning beskrivs i Tabell 1 i de reviderade riktlinjerna för utfasning. Utfasningsutredningar och riskbedömningar ska följas upp eftersom detta mappar in mot de delar av mål 1 (se sid 1 i denna bilaga) som berör produkter.

Basåret som tas fram till miljöredovisningen 2024 är av avgörande betydelse eftersom det möjliggör numerisk uppföljning av implementeringen av Tabell 1 i riktlinjer för utfasning. Uppföljning av förändringen av andelen riskbedömningar över tid är även ett operativt mål för 2025, vilket ska sträva mot säker hantering av produkter med särskilt farliga ämnen inom Region Skånes verksamheter enligt delar av mål 1 (se sid 1 i denna bilaga).

Revideringen av riktlinjerna för utfasning av särskilt farliga ämnen stödjer ett mer strategiskt och systematiskt utfasningsarbete. Uppföljningen ska även kvalitativt inkludera utfasning av särskilt farliga ämnen i leverantörskedjor och varor enligt mål 1 och mål 2 (se sid 1 i denna bilaga), förutsatt att Region Skånes leverantörer, genom miljökrav i avtal, tillhandahåller mer detaljerad information om särskilt farliga ämnen i leverantörskedjan och varan än vad lagkraven stipulerar. Detta arbete pågår, men det kommer att utvecklas vidare tillsammans med Region Skånes leverantörer efter riktlinjer för utfasning är antagna. För att kunna följa upp leverantörskedjor och varor i stor numerisk skala till en miljöredovisning behövs ett IT-system som kan hantera och bearbeta stora mängder data om särskilt farliga ämnen.